

DEMOKRASİNİN TEMEL PRENSİPLERİ VE TERÖRİZMLE MÜCADELEDE BU PRENSİPLERİN ÖNEMİ

Prof. Dr. Bülent DÂVER

GİRİŞ

“Demokrasinin Temel Prensipleri ve Terörizmle Mücadelede Bu Prensiplerin Önemi” konulu çalışmamızda, belli başlı şu meseleler üzerinde duracağız. İncelemenin birinci kısmında, *Demokrasi nedir, nasıl tanımlanabilir?* sorusuna cevap vermeğe çalışacağız. Demokrasinin temel olarak *halk egemenliği ve çoğunluk yönetimi* anlamına geldiğini vurguladıktan sonra, bir hayat felsefesi ve bir dünya görüşü olarak demokrasinin önemine kısaca değineceğiz. Bu arada, bir yaşam tarzı olarak demokrasinin önemini vurgulayacak ve bir *hükümet şekli, bir siyasal rejim olarak demokrasinin temel prensipleri üzerinde bazı görüşler ileri süreceğiz*. Çağımızda devletlerin karşılaştığı sorunlar çok değişik ve çok boyutludur. Örneğin bugün devletleri uğraştıran meselelerin başında terör ve terörizm konusu gelmektedir. Ayrıca çağımız devletleri, özellikle gelişen ülkeler, süratli ve dengesiz nüfus artışı, köylerden şehirlere büyük göç, iç ve dış göç, enflasyon, işsizlik, suçların artışı, yetersiz üretim, kuraklık ve açlık gibi sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Kuşkusuz bu problemlerin hepsi çok önemlidir ve çözümleri için somut çareler aranması gerekir. Ancak biz bu tebliğimizde sadece, bir demokraside terör ve terörizm konusuna nasıl yaklaşılabılır sorusu üzerinde duracağız. Ve bazı kişisel görüşler ileri süreceğiz.

Hükümet Sistemleri :

Heredot ve Aristoteles'ten beri hükümet şekillerinin monarşi, aristokrasi ve demokrasi olarak üçe ayrılması adet olmuştur. Fakat I. Dünya Savaşından sonra hükümetlerin monarşi, aristokrasi ve cumhuriyet şeklinde üçlü klâsik sınıflandırılması anlamsız hale gelmişti. Çünkü cumhuriyet şeklinde gözüktükleri halde uygulamada diktatörlük olanlar; monarşi biçiminde gözüktükleri halde, demokratik

hükümetler görülmüştür. Aristokratik hükümete ise çağımızda rastlanmamaktadır. Bu nedenle James BRYCE, 1921'de "*Modern Demokrasiler*" adlı eserinde, Siyasal "realiteye" göre, hükümetleri yeniden sınıflandırdı. Bryce, batı ülkelerindeki 21 cumhuriyetten sadece ikisinin demokrasi olduğunu, 9 Avrupa monarşisinin ve 3 İngiliz dominyonunun monarşi ile yönetildikleri halde- "demokratik" olduklarını, çünkü buralarda hükümetlerin seçmen çoğunluklarına karşı sorumlu bulduklarını belirtiyordu. Siyasal bilimciler, bu eleştiriler üzerine, hükümetleri *demokrasi* ve *diktatörlük* şeklinde ikili bir sınıflandırma yoluna gittiler.

I. DEMOKRASİNİN TANIMI VE TEMEL PRENSİPLERİ

Demokrasi nedir, nasıl tanımlanabilir?

Alexis de Tocqueville "*Amerika'da Demokrasi*" adlı ünlü eserinde şöyle yazıyordu :

"Bizim demokrasi ve demokratik hükümet deyimlerini kullanmamız büyük karışıklıklara yol açmaktadır. Bu kavramların, herkes tarafından kabul edilen, ortak bir tanımı yapılmadıkça, bir fikir kargaşası içinde yaşamak kaçınılmaz olacaktır. Bu da demogoların ve despotların bundan yararlanmasına yol açacaktır."

Alexis de Tocqueville'den yüzelli yıl sonra, onun sorduğu bu temel soruyu biz şimdi yeniden sorabiliriz: *Demokrasi nedir ve nasıl tanımlanabilir?*

Demokrasinin klasik tanımı, hep bildiğimiz gibi, Abraham Lincoln tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre, "*demokrasi halkın halk tarafından halk için yönetimidir.*"

Giovanni Sartori *yönetilen demokrasi* ile *yöneten demokrasi* kavramlarını birbirinden dikkatle ayırmaktadır. Sartori ile birlikte, modern demokrasiyi "aktif halkın (demos) iktidarı" olarak tanımlayabiliriz. Yine Sartori ile birlikte diyebiliriz ki, *modern demokrasi seçilmiş bir poliarşidir*; bir başka deyişle *seçilmiş seçkinlerin yönetimidir*. Bazı düşünürler günümüzde *ampirik demokrasilerle rasyonel demokrasi* ayırımını yapmaktadırlar. Biz burada bunlarla ayrıntılı olarak ilgilenmeyeceğiz.

Demokrasinin Temel İlkeleri :

Demokrasilerde egemenliğin halka ait olması temel ilkedir. Burada ilahî (tanrısal) egemenlik kavramıyla lâik egemenlik kavra-

mını, tarihi oluşum içinde, birbirinden ayırmamız gerekecektir. İlk defa Fransız Kamu Hukukçusu Jean Bodin 16. Asırda “*Devletin Altı Kitabı*” (Les Six Livres de la République) adlı eserinde egemenliği “mutlak, nihai, devredilmez ve bölünmez bir kudret” olarak tanımlamıştı. Bir başka deyişle *egemenlik devlette beliren en yüksek iktidarın hukuki görünümüdür*. Lâik egemenlik kavramı 1789 Fransız Devrimiyle kesin olarak ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bu teori başlangıçta özellikle Grotius ve Puffendorf gibi hukukçular tarafından, ilâhi (tanrısal) hukuk teorisine karşı ortaya çıkarılmıştı (*Tabii Hukuk Teorisi*). Fakat kuşkusuz milli egemenlik kavramını en yoğun bir şekilde işleyen düşünür Jean Jack Rousseau olmuştur. Rousseau “*Toplumsal Sözleşme*” (Contrat Social) adlı eserinde Genel İrade ve Milli İrade kavramlarını işlemiş ve bunların önemini belirtmiştir. Ona göre bu iradeler *milletteki en yüksek bir kudret olup yanılmaz bir nitelik* taşırlar. Kuşkusuz bu fikirler, Kral’ın mutlak egemenliği ve Tanrısal egemenlik teorilerine karşı çevrilmiş çok etkili bir devrim silahı olmuşlardı. Bunun sonucunda 1789 *Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Demeci* egemenliğin millettten kaynaklandığını söylemiştir. Bir başka deyişle *egemenlik, halka ait bulunmaktadır*.

1789 *Fransız devrimi demokrasinin temel ilkelerini açıklıkla ortaya koymuştu* : Hürriyet, eşitlik ve kardeşlik. Fakat gerçek hürriyetin doğması eşitsizliğin giderilmesine bağlı bulunmaktadır. Öte yandan mutlak bir eşitliğin uygulanması da kişi hürriyetini ve yaratıcı gücü boğmak olur. Bu nedenlerle modern demokrasi üç kavramın ahenkli bir şekilde birbirleri ile bağdaştırılmasından oluşmaktadır.

Demokrasi, bir bakıma, genel politikayı uygulamak için siyasal iktidara katılma eşitliği demektir. Bunun yolu genel seçimlerdir.

Fakat genel oy sistemi, gizli oyla adaylar ve alternatifler arasında gerçek bir tercih yapılma olanağını veremiyorsa anlamsızdır. Sağlıklı bir seçim ise seçmenin haber ve bilgi kaynaklarından yararlanmasına, söz, basın, dilekçe ve toplanma haklarına sahip olmasına, siyasal kanaatleri yüzünden koğuşturulmamasına bağlıdır. Ayrıca tek kişi günümüzde siyasal iktidarı pek az etkileyebilir. Onun için *demokrasi siyasal partilerin serbestçe teşkilatlanabilmesine imkân vermelidir*.

Demokrasilerde muhalif partilerin hükümeti denetleme ve tenkit hakları vardır. İktidara geçmek için partiler değişik alternatifler, programlar ve adaylar ileri sürerler. *Demokrasi, belli dönemde yapılan hür seçimlere ve çoğunluğun kararına saygı göstermeyi gerektirir.*

Bu hürriyetler olmadan sadece eşit olarak seçime katılma bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Ayrıca yasama organının ve temsilcilerinin de hür olmaları gerekir.

Demokratik Rejimlerin Özellikleri :

Demokratik rejimlerde iktidarın yetkilerini sınırlayan bir Anayasa vardır. Anayasanın yazılı veya yazısız olmasının önemi yoktur. Önemli olan, Anayasanın koyduğu sınırlamalara yürütmenin, yasama organı (İngiltere ve Fransa) veya mahkemeler (A.B.D.) tarafından riayet ettirilmesidir.

Bazı devletlerde yasama organının işlemlerine karşı ayrı bir mahkeme (Anayasa Mahkemesi) kurulması yoluna gidilmiştir.

Demokratik rejim kanun önünde eşitlik ilkesini gerektirir. Ayrıca hürriyetlerin kanun teminatı yoluyla korunması lazımdır. Yani ferdin hakları idarenin keyfi tasarruflarına karşı korunmalıdır. Fransa'da ve Türkiye'de bunu idari mahkemeler sağlar. Hukuk devletin gereği budur. İngiltere'de bu prensibe "Rule of Law" (Kanunun hâkimiyeti) denir. Demokrasinin temel felsefesine göre birey, vatandaş bir amaç; hükümet ve devlet fertlerin gelişmesini sağlayan bir araçtır.

Bu tanımlara herkes katılmayabilir. Bazıları "ekonomik" ve "sosyal demokrasi" üzerine durulmasını, bunlardan bahsedilmesini isteyeceklerdir. Soyut değil somut, maddi fırsat ve imkân eşitliği üzerinde duracaklardır.

"Marksist Demokrasiler" yahut "Halk Demokrasileri," demokrasiyi eşitlik yönünden ele almakta ve gerçek demokrasinin eşitliği sağlayan demokrasi olduğunu ileri sürmektedirler. Öte yandan kabul etmek gerekir ki, demokrasinin bütün ilkeleri, demokratik ülkelerde uygulanmamaktadır. Ne sefalet ve fakirlik tam manasıyla ortadan kaldırılabilmekte ve ne de ceza kanunları tastamam uygulanabilmektedir. *Demokrasileri tehdit eden bir başka tehlike de, demagoginin ve demagogların hakimiyetidir.* Bütün bu sakıncalarına rağmen, demokrasi insanoğlunun binlerce yıl içerisinde bulabildiği enaz kötü rejimdir, diyebiliriz. Demokrasi, kabul etmek gerekir ki, güç bir rejimdir. *Ancak demokrasinin kusurları sistemin kendisinden çok, yöneticilerle ve halkın eğitimiyle ilgili bir sorundur.* En çok hücum edilen ve kendisini en az savunan rejim olmasına rağmen, demokrasinin hâlâ yaşayabilmesi üzerinde durulacak bir fenomendir.

II. DEMOKRASİDE TERÖRİZMLE MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Şimdi tebliğimizin ikinci bölümünde bir demokrasinin terör ve terörizmle nasıl savaşılabileceğini ve nasıl savaşması gerektiği konusunu inceleyeceğiz.

Her şeyden evvel, *terör nasıl tanımlanabilir* ve terörizm nedir sorusuna kısaca cevap verelim. *Terör kısaca, insanlar üzerinde uygulanan, insanın fizik ve ruhsal varlığına yönelen bir şiddet eylemidir. Terörizm ise, özellikle siyasal bir amaçla, bu şiddetin sistemli ve devamlı olarak kullanılması politikasıdır diyebiliriz.* Terör ve terörizm olgusu aslında, bütün tarih boyunca saptanan bir olgu olmuştur. Despotların, tiranların, müstebitlerin, diktatörlerin mevkilerinde kalabilmek için teröre başvurduklarını tarih bize anlatmaktadır. Öte yandan, çağdaş diktatörlerin de, çok defa teröre başvurdukları günümüzde bilinen bir gerçektir. Ayrıca, bir siyasal rejime karşı, bir devlete karşı, bir siyasal iktidara karşı, bir hanedana karşı terör eylemlerine başvurulabilmektedir. Terörün kaynakları ve terörizmin nedenleri çok değişiktir. Biz bunlar üzerinde burada ayrıntılı olarak durmayacağız. Yalnız kısaca işaret edelim ki, bu konuda iç terörizm ile uluslararası terörizm, ayrı gözükseler bile, aslında çok defa organik olarak birbirine bağlı olgulardır.

Terör ve terörizmin nedenleri, sosyo-ekonomik veya siyasal olabilir. Teröre başvuranlar, gerekçe olarak yaşadıkları ülkelerdeki ekonomik yapıdaki bozukluğu öne sürebilirler. Baskıcı rejimlerden şikâyet edebilirler, milli gelirin dağılımındaki adaletsizlikten söz edebilirler ya da fırsat eşitsizliğinden yakınabilirler. Yahut belirli bir ırk, din, mezhep, felsefe, siyasal düşünce sahipleri üzerinde uygulanan yoğun baskılara dikkatimizi çekebilirler. Bütün bunlar, terör ve terörizmi "haklı" göstermek için ortaya atılan gerekçelerdir.

Bu açıdan bakılınca terör ve terörizm olgusu, belirli bir tipoloji içinde sınıflandırılabilir. Bu konuda Kuzey İrlanda Kurtuluş Ordusunun (IRA) ya da Bask ETA örgütünün başvurduğu *ayrılıkçı terör* ve terörizm olgusu hatırlanabilir. Aslında bugün dünyada birçok ülkede, Afrika ülkelerinden Filipinlere kadar uzanan bir yörede, ayrılıkçı hareketlere ve bunların uyguladığı terör eylemlerine şahit olunmaktadır. Biz bunlar üzerinde durmayarak, sadece belli başlı diğer terör tiplerine işaret etmekle yetineceğiz.

Terör tiplerinden biri, *radikal solun* giriştiği terör hareketleridir. Federal Almanya'da Bader Mainhof grubunun terör hareketlerini ve İtalya'da Kızıl Tugaylar hareketlerini burada zikredebiliriz.

Radikal solun daha çok devrimci amaçlarla giriştiği bu terör hareketlerinin yanısıra, *radikal sağ* da kendine göre terör hareketlerine başvurmaktadır. Radikal sağın terörü, ya dinci ya da ırkçı noktalardan kaynaklanabilmektedir. Bu terör tipleri yanında, özellikle Türk devletine karşı yöneltilmiş olan *Ermeni teröründen* de burada kısaca söz etmek gerekir. Çeşitli yabancı ülkelerdeki Türk diplomatlarına yönelen suikast ve komplolarla başlayan Ermeni terörünün gerçek amacı, hedefi ve başarı şansı nedir?

Hemen söyleyelim ki, *terör ve terörizm ne gibi "gerekçelere" dayandırılırsa dayandırılınsı altında uzun vadede geri tepen bir silâhtir.* Çağımızda insanlık vicdanı şiddete başvurulmasını genelde hoş karşılamamakta ve buna karşı tepki duymaktadır. Öte yandan bir terörün karşısına çok defa diğer bir terör çıkmakta ve terörden amaçlanan hedef elde edilememektedir.

Bu noktaları belirttikten sonra, son olarak, devlet teröründen de bahsetmek gerekir. *Devlet terörü* sözü son zamanlarda sık sık duyulan bir söz olmuştur. Devlet terörü denilince iktidarda bulunan bir grubun, karşıt ve "düşman" saydığı gruplara karşı, bilinçli ve sistemli yıldırma hareketlerinde bulunması akla gelmektedir. Buna örnek olarak Stalin'in, Hitler'in ve Mussolini'nin muhaliflerine karşı uyguladıkları terörü gösterebiliriz.

Bu noktaları böylece kısaca belirttikten sonra, tebliğimizin en önemli noktası olan soruya gelmiş bulunuyoruz. Bu soru şudur: *Bir demokrasi terörle nasıl savaşılabılır? Terörle mücadelede demokrasiler nasıl bir yöntem izlemeli, nasıl bir yol tutmalıdırlar?*

Fikrimizce, terörle savaşmanın en iyi yollarından biri ve başta geleni terörü ve terörizmi besleyen sosyo-ekonomik nedenlerin kaynaklarına, kökenlerine inilerek bu kaynakların mümkün olabildiği ölçüde yok edilmesi ya da kurutulmasıdır. Bunun için de, gelişmekte olan ülkelerde sosyo-ekonomik reformlarla ülkede bölgeler arasında dengeli bir kalkınma sağlanması ve millî gelir dağılımındaki açık adaletsizliklerin giderilmesi gerekmektedir.

Terörle savaşmada diğer etkili bir yol, *fikir planında*, düşünce alanında *terörle mücadeledir.* Bu da başta TV ve radyo olmak üzere, kitle iletişimi araçlarının doğru ve rasyonel olarak kullanılmasıyla mümkün olabilir. Ayrıca basın ve TV gibi araçlarda gençleri şiddete, teröre, terörizme sürükleyecek, abartmalı görüntü ve konuşmaların yapılmamasının gözönünde tutulması gerekmektedir.

Bir diğer etkin yol, toplumdaki eğitim düzeninin, demokrasinin insanı merkez alan bir değerler sistemi olduğunu genç kuşaklara

iyice öğretilmesi yolunda uygulanmasıdır. Her şeyden önce, bir demokrasinin düşünce ve inanç planında karşı fikirlere saygı ve hoşgörü ortamının yaratılması, okuldan başlayarak aile ve özetle tüm siyasal sosyalleştirme süreci içinde göz önünde tutulması gereken çok temel bir noktadır.

Bir demokraside *hukuki alanda teröre karşı mücadele yollarına* gelince, bunları şöyle sıralayabiliriz :

En başta, bütün çağdaş demokrasilerde olduğu gibi, *due process of law* veya *Habeas Corpus* müessesesinin, kişi güvenliğinin temel güvenceleri olarak suçlulara ya da sanıklara karşı eşit olarak uygulanması gerekir. Öte yandan, Amerikan Anayasası'nda olduğu gibi *Fifth Amendmendt (5. Tâdil)* maddesinin, yani kişinin kendi kendini suçlamaya icbar edilemeyeceği hükmünün diğer anayasa ve kanunlara da alınması yararlı olacaktır diyebiliriz. Ayrıca, sanıkların savunmalarında savunma hakkını kısıtlayan ve zedeleyen hükümlerin kanunlardan kaldırılması uygun olacaktır. Hukuk planında bir başka sorun, uygulamada büyük kargaşalıklara sebebiyet veren fikir suçu-adi suç; yahut siyasal suç-adi suç ayırımının, ciddi *bilimsel* çalışmalarla daha belirgin hale getirilmesidir.

Türkiye gibi, Avrupa Konseyi'nin üyesi olan bir devletin vatandaşlarına, bu Konseyin ayrılmaz bir parçası olan Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na ferdi müracaatta bulunma imkânını tanıması ve Avrupa İnsan Hakları Divanının mecburî kazâ yetkisini kabul etmesi insan hakları planında Türkiye'nin devlet olarak saygınlığını artıracığı gibi, bu devlete karşı yöneltilen ve çoğu abartılmış işkence iddialarının yersizliğini de ortaya çıkarmaya yardımcı olacaktır.

Bir demokraside temel olanın, *sivil hükümetin askeri bürokrasiyi kontrol altında bulundurması* olduğunu da gözardı etmememiz lâzımdır. Özellikle *az gelişmiş ülkelerde sivil yönetimler silâhlı kuvvetlerin doğrudan doğruya devlet idaresine ve politikaya müdahalesine yol açmayacak rasyonel bir yönetimin yol ve yöntemlerini bulabilmelidirler.*

Çağdaş bir demokrasinin terörle mücadele ederken dikkat edeceği noktalardan biri de, *bilgili, etkin ve iyi eğitilmiş bir polis örgütünün kurulmasıdır.* Polisin demokratik bir espri içinde yetiştirilmesi ve devlet ve toplum güvenliği kavramının yanında insan değerinin de ön planda tutulması gereği polise aşılmalıdır. Bu arada terörle mücadele ve itiraf sağlama amaçlarıyla; bir takım hukuki-

liği tartışma konusu olan yol ve yöntemlere (ışkance yöntemlerine) başvurmadan sanığın daha insani yaklaşımlarla sorgulamasının yapılması önemli bir noktadır. Polisle ilgili diğer bir nokta, terörle mücadele ederken kanunsuz, keyfi hareket eden ve sanıklara ışkance yapan memurların mutlaka takibi ve cezalandırılması olmalıdır.

Çağdaş bir demokrasi, terör ve terörizmle mücadele ederken bütün bu sayılan yol ve metotlara müracaat etmekle beraber, terör belâsının XX. asra özgü atom silahı kadar tehlikeli bir âfet olduğunu ve çok derin ve karışık nedenlere dayandığını gözden kaçırmayarak demokratik değerlere ve insan haklarına saygılı toplumların terör ve terörizm konusunda işbirliği yapmaları çok önemli bir sorundur. Bu alanda *uluslararası teröre karşı yapılan, Sözleşmelere katılmanın yanibaşında devletlerarasında teröre karşı etkin ve ortak mücadele yollarının birlikte aranması ve uygulanması önemli bir noktadır.*

Sonuç olarak, çağdaş bir demokrasinin terör ve terörizm konusu karşısında çok hassas ve nâzik bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Bir yandan devleti ve toplumu korumak hedefi takip edilirken, öte yandan *ferdî hak ve hürriyetlerin çiğnenmediği, çiğnenmeyeceği mekanizmalar yaratmak, çağdaş demokrasilerin temel bir görevidir.* Kuşkusuz bu ödev, çok zor ve ciddi çalışma isteyen ve kabul etmek gerekir ki, uzun vadeli bir çalışmayı gerektiren bir iştir. Bununla birlikte biz şimdiye kadar bir çok belâ ve musibeti yenmeğe muvaffak olmuş insanoğlunun aklının ve sebat duygusunun bu çok güç konuda da sonunda başarılı olacağına inanıyoruz.